

УДК 35:378.242:303.01

М. Фурса

**ЗАСТОСУВАННЯ КОМПЛЕКСУ
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ СКЛАДОВИХ У ВИКОНАННІ
ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ НАУКИ
“ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ”**

Проаналізовано комплекс взаємопов’язаних груп теоретико-методологічних складових. Обґрунтовано його застосування для забезпечення ефективності, результативності та якості виконання дисертаційних досліджень у галузі науки державного управління.

Ключові слова: дисертаційне дослідження, ключові параметри, наукова галузь “державне управління”, об’єкт і предмет, актуальність, комплекс теоретико-методологічних складових, часова структура.

Лише за умови належного наукового супроводу можлива успішна реалізація системних реформ для модернізації українського суспільства, забезпечення поступу країни як високорозвинутої, правової, цивілізованої європейської держави з високим рівнем життя населення, соціальної стабільності, культури та демократії. Науковий супровід втілення в українську дійсність базових пріоритетів модернізаційної стратегії, а саме: творення сучасної, конкурентоспроможної держави, визначальними характеристиками якої є верховенство права і розвинена правова культура, збалансована представницька демократія, сильне самоврядування, дисциплінований і мобільний державний менеджмент; гуманізація розвитку шляхом збільшення соціальних інвестицій у людський капітал, формування сучасної інфраструктури життєзабезпечення; запровадження прогресивної моделі розвитку, що поєднує тактику реформаційних змін зі стратегічними орієнтирами та пріоритетами соціально-економічного розвитку з метою забезпечення ефекту “безперервної модернізації”; ствердження національних інтересів у глобалізованому світі – полягає у визначенні теоретичного, методологічного та технологічного аспектів реалізацій завдань [1].

Із зазначених трьох складових основне місце посідає методологічний аспект. Це обумовлюється самою сутністю методології, яка формується шляхом набуття істинним теоретичним (загальним) знанням зняряддевої функції (спроможності категорій, понять, принципів, теорій, підходів, методів, норм тощо виступати засобами діяльності зі здобуття нового знання та вирішення практичних проблем чи завдань у певній суспільній сфері) та закладає основу технології як способу перетворення ресурсів у продукт (результат) за допомогою упорядкованого використання відповідних методів, методик, прийомів, режимів роботи, послідовності операцій (процедур), регламентів тощо. З огляду на це, “методологія державного управління включає три основних аспекти: методологію практики державного управління, методологію наукових досліджень галузі науки “Державне управління” та методологію освітньої галузі “Державне управління” [2].

У цій площині актуальність дослідження теоретико-методологічних аспектів виконання дисертаційних досліджень у галузі науки “державне управління” обумовлена потребами посилення ролі науки, зокрема дисертаційних досліджень, у

розвитку та реалізації базових пріоритетів модернізаційної стратегії шляхом розвитку теорії, методології пізнання, практичної управлінської, освітньої та наукової діяльності в сфері державного управління. Натомість “сучасний стан теоретико-методологічної бази науки державного управління можна визначити як недостатній з точки зору розвиненості методології, методів, інструментів, механізмів, технологій наукового пізнання, що, зрештою, екстраполюється на соціальну практику” [3].

Теоретико-методологічні основи державного управління загалом були предметом наукових досліджень таких зарубіжних та вітчизняних вчених, як: В. Авер'янов, Г. Атаманчук, В. Афанасьєв, В. Бакуменко, М. Вебер, С. Глазєв, Б. Гурне, В. Князєв, А. Колодій, Б. Лазарєв, В. Луговий, П. Надолішній, І. Надольний, Н. Нижник, О. Оболенський, Г. Райт, І. Розпутенко, Ю. Сурмін, Е. Тоффлер, Ф. Фукуяма, П. Шредер та інші. Значний внесок у дослідження теоретичних, методологічних та технологічних аспектів виконання дисертаційних робіт у галузі науки державного управління зроблено, зокрема, В. Бакуменком, В. Загорським, В. Князєвим Ю., Ковбасюком, Ю. Сурмінім, В. Чмигою. На основі їх напрацювань можливе подальше дослідження проблем теоретико-методологічних засад забезпечення підвищення ефективності, результативності та якості виконання дисертаційних робіт у галузі науки державного управління.

Реалізація зазначеної мети передбачає обґрунтування теоретико-методологічного комплексу взаємопов'язаних груп складових та його застосування для забезпечення ефективності, результативності та якості виконання дисертаційних досліджень у галузі науки державного управління, зокрема аналізу проблеми та шляхів вирішення об'єктної та предметної визначеності.

Теоретико-методологічною основою забезпечення ефективності дисертаційних робіт у галузі науки державного управління, запорукою унеможливлення їх імітації є дотримання комплексу таких взаємопов'язаних груп складових:

1. Визначення і доопрацювання ключових параметрів дисертаційної роботи:
 - усвідомлення активної ролі суб'єкта дослідження [4];
 - з'ясування (формулювання та структурно-функціональний, понятійно-категоріальний аналіз) наукової проблеми;
 - визначення об'єкта та предмета і побудова теоретичної моделі досліджуваної реальності;
 - окреслення основних етапів розвитку наукових досліджень проблеми та невіршених питань;
 - формулювання мети та задач дослідження;
 - вибір та обґрунтування напрямів (структури), логіки (послідовності) дослідження визначення і застосування методів та методик, адекватних досліджуваним процесам;
 - аналіз та узагальнення властивостей, характеристик, показників досліджуваних процесів;
 - розробка пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення (підвищення результативності, ефективності) процесів державного управління;
 - апробація та практичне застосування результатів дослідження.
2. Визначення часової структури дослідження та її реалізація на етапах:
 - проектування дослідження: розробка концепції (виявлення суперечності; формулювання проблеми; визначення мети та задач дослідження; формулювання

критеріїв тощо); побудова гіпотези; конструювання дослідження (постановка задач; створення програми, методик дослідження);

– проведення власне дослідження (теоретичне, аналітичне, проектне опрацювання теми), апробації, практичного застосування результатів та оформлення його результатів (текстів дисертації та автореферату);

– самоаналізу за контрольними точками [5] системи експертизи дисертаційних робіт (наявність плагіату; відповідність теми і змісту дисертації профілю (паспорту) спеціальності; актуальність теми дисертації; зв'язок дисертації з науковими програмами, планами і темами; відповідність цілей і задач заявленій темі; відповідність формулювань об'єкта і предмета дослідження вимогам МОН України; аналіз елементів наукової новизни; аналіз даних про практичну значущість наукових результатів; аналіз географії публікацій, даних про апробацію і впровадження результатів дослідження; вивчення основного змісту дисертації з погляду логічного зв'язку, повноти викладу і збалансованості подачі наукового матеріалу, співвідношення тексту, таблиць, рисунків, схем і економіко-математичного інструментарію; відповідність змісту і структури автореферату та дисертації; ступінь глибини вирішення проблем; відповідність основних положень і отриманих результатів дослідження заявленим елементам наукової новизни; сталість і вірогідність побудованих моделей та інших результатів, наявність кількісних оцінок; відповідність висновків по розділах загальним висновкам дисертації та поставленим задачам; відповідність висновків по дисертації вимогам, МОН України тощо) та структурно-логічної схеми взаємозв'язків у дисертаційній роботі [6] (рис. 1).

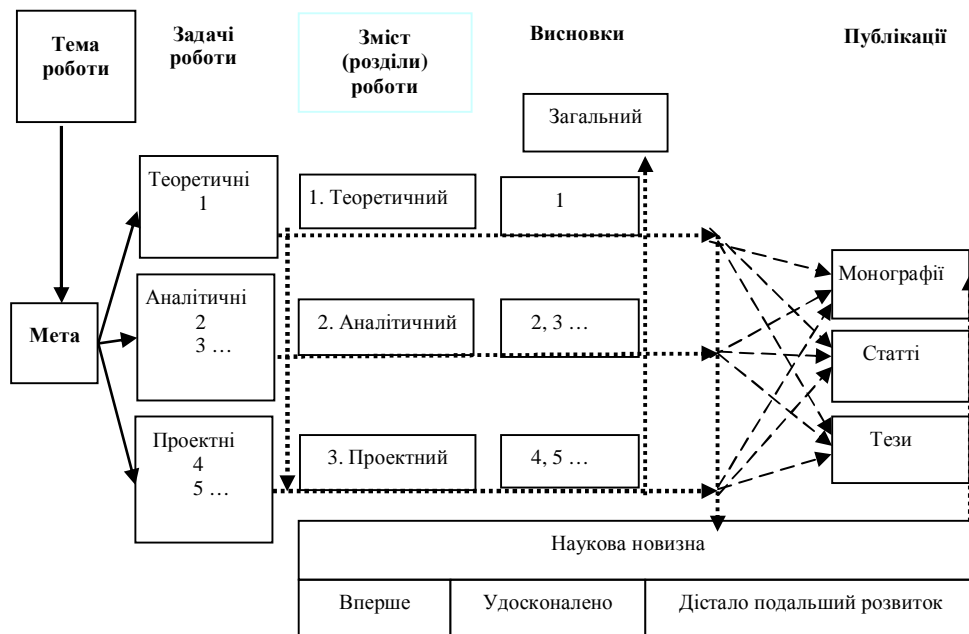

Рис. 1. Структурно-логічна схема взаємозв'язків у дисертаційному дослідженні

3. Зорієнтованість тематики та результатів дисертаційної роботи на реалізацію основних пріоритетів і стратегії розвитку держави, на вирішення проблем модернізації державного управління, а саме:

– в теоретичному аспекті – отримання нових знань про закономірності, тенденції та особливості розвитку системи суспільного управління та взаємодії її підсистем;

– в прикладному (практичному) аспекті – одержання і використання нових “технологічних” знань для удосконалення існуючої системи управління, зокрема шляхом експертно-консультативного та прогнозно-аналітичного супроводу діяльності суб’єктів державного управління та місцевого самоврядування.

Науковий дискурс проблем державного управління різного рівня загальності та видів – від звичайної теоретичної рефлексії і до провадження дисертаційної роботи – наштовхується на незадовільну визначеність чи суперечність його предметності. Внаслідок цього “застосування систематичних методів емпіричного дослідження, аналізу даних, теоретичного мислення та логічної оцінки аргументів для організації знання про якийсь окремий предмет” негативно позначається на всіх трьох складових науки: на діяльності з отримання нового знання; на результаті цієї діяльності – “якості” отриманих знань; на формуванні та структуруванні окремої галузі пізнання. Зазначене значною мірою властиве практиці виконання дисертаційних досліджень і, зокрема, в галузі наук “державне управління” [7].

Чітке визначення об’єкта та предмета передусь науковому дослідженню. У “Основних вимогах до дисертацій та авторефератів дисертацій”, якщо об’єкт дослідження визначається досить лаконічно та коректно, “процес або явище, що породжує проблемну ситуацію і обране для вивчення”, то окреслення суті предмета дослідження, а саме, що він “міститься в межах об’єкта”, що “об’єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об’єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження” [8] породжує низку суперечностей і запитань. Вони не є суто схоластичними чи другорядними: якщо ними знехтувати, то існує велика ймовірність, що це суттєво позначиться на самому дослідженні та його результатах.

Історично розмежування предмета і об’єкта, відносно протиставлення їх у гносеологічному аспекті було започатковане І. Кантом, який розрізняв у пізнанні “матерію” (проявлення “речей в собі”, т. т. предмет) і форму (спосіб у який здійснюється пізнання). Сучасні інтерпретації взаємозв’язку зазначених категорій беруть початок у дослідженнях австрійського філософа Р. Амезедера. Пізніше А. Мейнонг з позицій інтенціональності Ф. Brentano побудував “теорію об’єктів”, в якій предмет є способом існування об’єкта в сприйнятті суб’єкта пізнання. Логічного завершення цей напрямок отримав у феноменології Гусерля, де в основу покладено не предмети, а “інтендуючу” (направлену на речі, інтенціональну) свідомість. У площині теоретичних узагальнень були дослідження Р. Амезедера, А. Мейнонга, Ф. Brentano. Пізніше зазначену проблему досліджували такі українські вчені, як Д. Горський, В. Кедров, В. Шинкарук, М. Попович, Г. Смірнов, Н. Медведєв.

Спершу потрібно зазначити, що предмет – це теоретична категорія, результат розумового абстрагування, що “позначає певну цілісність, виділену із світу об’єктів у процесі людської діяльності і пізнання” [9], відображення пізнаних наукою закономірностей розвитку її об’єкта (лат. *objectum* – предмет, від *objicio* – кидаю вперед, протиставляю). Категорією “об’єкт” позначається “те, що протистоїть

суб'єкту в його предметно-практичній і пізнавальній діяльності. Об'єкт не просто тотожний об'єктивній реальності, виступає як така її частина, яка знаходиться у взаємодії з суб'єктом, причому саме виділення об'єкта пізнання відбувається за допомогою форм практичної і пізнавальної діяльності, що виробляються суспільством і які відображають властивості об'єктивної реальності" [10]. Таким чином, у предметі фіксуються основні, загальні, сутнісні властивості та закономірності досліджуваної реальності. Отже, закономірності виступають об'єктивно обумовленими, сутнісними, повторюваними, стійкими зв'язками, відношеннями, аспектами, механізмами зміни, руху і розвитку об'єкта науки (фрагменту об'єктивної реальності).

З огляду на зазначене, стає зрозумілим деяка некоректність у наданні поняттю "предмет" змісту через "ототоження його з поняттям об'єкта чи речі" [11], чи трактуючи як співвідношення загального і часткового [12], а чи, взагалі, нерозмежування предмета і об'єкта на підставі того, що "дослідник не взаємодіє з об'єктом "в чистому вигляді" бо він даний йому у виді предмета даної науки" [13].

Об'єкт і предмет є різними іпостасями, різними за часом і змістом способами представлення об'єктивної реальності в процесі її пізнання. Із емпіричного багатоманіття конкретних та одиничних явищ, процесів, речей (певного специфічного фрагмента реально існуючого світу – об'єкт) науковим мисленням абстрагується і формулюється (визначається) предмет. Специфіка об'єкта обумовлена тим, що предмет у пізнавальному процесі є реальністю похідною, результатом теоретичної "обробки", абстрагування, узагальнення і виділення із об'єкта основних, сутнісних і специфічних тільки для даної науки закономірностей розвитку і функціонування об'єкта. Предмет є своєрідним "інобуттям" об'єкта в ідеальній формі – в поняттях, категоріях, законах, принципах, теоріях, його ідеальна і ідеалізована модель, форма теоретичного оволодіння суб'єктом пізнання фрагментом реальності. А тому логічним є твердження, що предмет науки чи наукової галузі "конструюється науковим співтовариством, має штучний характер і обумовлює структуру кожної дисципліни і її межі" [14]. У цьому аспекті в науковому дискурсі категорією "об'єкт" позначається емпіричний, матеріальний, об'єктивний, вихідний виміри (явища чи процесу), а в категорії "предмет" фіксується теоретичне, ідеальне, абстраговане, змодельоване представлення реальності.

Формулювання предмета дослідження є певним етапом і важливим результатом пізнавального процесу, оскільки "в концентрованому виді формулюються пізнавальні завдання, визначаються головні напрямки наукового пошуку, а також можливості вирішення відповідних пізнавальних завдань засобами і методами певної науки" [15].

Потрібно зазначити, що один і той же об'єкт може бути предметом різних видів дослідження. Внаслідок цього з'являється галузь наукових дисциплін, як то наука державного управління, яка "являє собою ієрархічну систему окремих дисциплін, а скоріше різномірний конгломерат окремих підходів, концепцій, проблемних напрямків і теорій" [16]. Це відобразилось і в спеціальностях дисертаційних досліджень на здобуття наукових ступенів: 25.00.01 – Теорія та історія державного управління; 25.00.02 – Механізми державного управління; 25.00.03 – Державна служба; 25.00.04 – Місцеве самоврядування. У паспортах зазначених спеціальностей по суті окреслені об'єкти та предметні поля дисертаційних досліджень за різними спеціальностями. Тому формулювання теми,

об'єкта та предмета дисертаційного дослідження потребує узгодження з цими нормативними документами.

Загалом об'єкт науки державного управління чи наукового дослідження за певною спеціальністю державного управління доцільно визначати через діяльність (вид, сферу, напрям) державних(ого) чи інших(ого) суб'єктів публічної влади у просторовому та часовому визначенні з метою задоволення потреб та вирішення суспільно значимих задач. Предмет наукового дослідження визначається через ключові поняття, якими фіксуються сутнісні характеристики об'єкта. Кореляційно пов'язаним із визначенням предмета є формулювання теми (назви) дисертаційної роботи, яка “повинна бути лаконічною, без скорочень, відповідати обраній науковій спеціальності та суті вирішеної наукової проблеми (завдання), вказувати на мету і предмет дисертаційного дослідження та його завершеність” [17] або “повинна відображати сутність порушеної наукової проблеми (завдання), має містити об'єкт і предмет дослідження, вказувати на його мету й завершеність, а також сферу використання – державне управління” [18].

Таким чином, шляхом реалізації при виконанні дисертаційних робіт в галузі науки державного управління теоретико-методологічного комплексу взаємопов'язаних груп складових (визначення і доопрацювання ключових параметрів дисертаційної роботи; окреслення часової структури дослідження та її реалізації; зорієнтованості тематики та результатів дослідження на реалізацію основних пріоритетів і стратегії розвитку держави, на вирішення проблем модернізації державного управління) можливе забезпечення ефективності, результативності та якості наукових робіт. Визначення діалектики співвідношення об'єкта і предмета дисертаційної роботи є необхідним і важливим для: здійснення структурно-функціонального (понятійно-категоріального) аналізу наукової проблеми; формулювання мети та задач дослідження; вибору й обґрунтування напрямів і логіки дослідження; вибору адекватних досліджуваним процесам методів; забезпечення високого ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій щодо удосконалення реальних процесів чи вирішення актуальних проблем у сфері державного управління.

Література

1. Модернізація України – наш стратегічний вибір [Текст] : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. — К. : [б. в.], 2011. — 416 с. — С. 8, 9.
2. Сурмін Ю. Методологія як інструмент ефективної реалізації можливостей державного управління / Ю. Сурмін, П. Надолішній // Енциклопедія державного управління [Текст] : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. — Т. 2 : Методологія державного управління / наук.-ред. кол. : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) [та ін.]. — 2011. — С. 7—16.
3. Там само. — С. 7.
4. Козуб В. П. Методологія дослідження державного управління // Енциклопедія державного управління [Текст] : Т. 2. — С. 353, 354.
5. Рекомендації з експертизи дисертаційних робіт в експертній раді ВАК України: економічні спеціальності [Текст] / авт. упоряд. : В. С. Загорський, О. М. Тищенко. — Х. : ВД “ІНЖЕК”, 2008. — С. 6—9.
6. Там само — С. 7.

7. Гіденс Е. Соціологія [Текст] / пер. з англ. В. Шовкун, А. Олійник ; наук. ред. О. Іващенко. — К. : Основи, 1999. — С. 28.
8. Основні вимоги до дисертацій та авторефератів дисертацій” // Бюлетень ВАК України [Текст]. — 2007. — № 6. — С. 9—17.
9. Философский энциклопедический словарь [Текст]. — 2-е изд. — М. : Советская энциклопедия, 1989. — С. 505.
10. Там же. — С. 437—438.
11. Там же. — С. 505.
12. Основні вимоги до дисертацій та авторефератів дисертацій”... — С. 9—17.
13. Система государственного управления: политический анализ [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.espi.ru/Content/StartsevBook/table.htm>.
14. Там же.
15. Новиков А. М. Методология [Текст] / А. М. Новиков, Д. А. Новиков. — М : СИНТЕГ, 2007 — 668 с.
16. Система государственного управления: политический анализ [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.espi.ru/Content/StartsevBook/table.htm>.
17. Вимоги до оформлення дисертацій та авторефератів дисертацій // Бюлетень ВАК України [Текст]. — 2011. — № 9/10. — С. 2.
18. Про дотримання спеціалізованими вченими радами з державного управління вимог нормативно-правових актів щодо присудження наукових ступенів [Електронний ресурс] : Постанова президії ВАК України № 72-06/7 від 04.07.2006 р. — Режим доступу : <http://www.zakon-i-normativ.info/index.php/component/lica/?href=0&view=text&base=1&id=458463&menu=428810>.

M. Fursa

**APPLICATION OF COMPLEX OF THEORETICAL
AND METHODOLOGICAL COMPONENTS IN CONDUCTING
OF DISSERTATION RESEARCH IN THE SPHERE
OF “PUBLIC ADMINISTRATION”**

The complex of interrelated groups of theoretical and methodological components is analyzed. Its application for the efficiency, effectiveness and quality in conducting of dissertation research in the sphere of public administration is substantiated.

Key words: dissertation research, key parameters, scientific sphere of “public administration”, object and subject, topicality, complex of theoretical and methodological components, temporal structure.